

DE POLITIEKE DIMENSIE VAN HET GELOOF

VANUIT EEN KEUZE VOOR DE ARMEN

Toespraak van Mgr. Oscar Romero bij de promotie tot eredoctor in de theologie
aan de Katholieke Universiteit van Leuven

2 februari 1980

Op voorstel van de universiteit heb ik de eer in het kader van de Theo Lefèvre-leerstoel een ervaring en bezinning te ontwikkelen rond het belangrijke thema van de politieke dimensie van het christelijk geloof.

Ik heb niet de bedoeling, en u mag dat ook niet van mij verwachten, als een technicus in de politiek of een groot deskundige in de theologie hier, theoretisch, geloof en politiek in hun onderlinge verhouding te behandelen. Ik zal eenvoudig tot u spreken als een herder die samen met zijn volk een mooie en harde waarheid heeft geleerd, namelijk dat het christelijk geloof ons niet van de wereld scheidt, maar ons er helemaal inbrengt; dat de kerk geen verschansing is welke tegen de wereld is opgeworpen, maar dat ze Jezus volgt, die leefde en werkte, streed en stierf in de wereld, in de "polis". In die zin wil ik het hebben over de politieke dimensie van het geloof, meer nauwkeurig *over de terugslag van het geloof op de wereld, en over de terugslag van de wereld op een geloof dat in die wereld een rol wil spelen.*

telijk geloof ons niet van de wereld scheidt, maar ons er helemaal inbrengt; dat de kerk geen verschansing is welke tegen de wereld is opgeworpen, maar dat ze Jezus volgt, die leefde en werkte, streed en stierf in de wereld, in de "polis". In die zin wil ik het hebben over de politieke dimensie van het geloof, meer nauwkeurig *over de terugslag van het geloof op de wereld, en over de terugslag van de wereld op een geloof dat in die wereld een rol wil spelen.*

1

EEN KERK IN DIENST VAN DE WERELD

Van het begin af moet het duidelijk zijn dat het christelijk geloof en het optreden van de kerk altijd een sociaal-politieke weerslag heeft gehad. Door actie of verzuim, door samenwerking met de een of andere sociale groep hebben de christenen altijd invloed uitgeoefend op het sociaal-politieke geheel van de wereld waarin ze leven. Het ware probleem is hoe die sociaal-politieke invloed moet zijn om aan echt geloof te beantwoorden.

Als eerste – nog algemene – gedachte wil ik de intuïtie van het Tweede Vaticaans Concilie naar voren brengen die aan de basis ligt van het huidige kerkleven. Het wezen van de kerk is te vinden in haar zending van dienst aan de wereld, in haar zending om die wereld in zijn totaliteit te bevrijden, en dat te doen in de geschiedenis, dat wil zeggen hier en nu. De kerk is er om solidair te worden met de verwachtingen en de vreugden, met de angsten en het verdriet van de mensen. De kerk is er, zoals Jezus, om "aan armen de blijde boodschap te brengen, ... de verdrukte harten te genezen, om te zoeken en te redden wat verloren was" [*Lumen Gentium*, 8].

DE WERELD VAN DE ARMEN

De zojuist aangehaalde woorden van het concilie kent u. Verschillende van uw bisschoppen en theologen hebben in de zestiger jaren er veel aan gedaan om aldus het wezen en de zending van de kerk voor te stellen. Mijn inbrengt zal nu zijn om deze mooie bepalingen concreet te illustreren vanuit de eigen situatie van een klein Latijnsamerikaans land, dat typisch is voor wat men tegenwoordig de derde wereld noemt.

Om het kort en goed in één zin voor te stellen: voor ons is de wereld in dienst waarvan de kerk moet staan, de wereld van de armen.

Onze Salvadoraanse wereld is geen abstractie, is niet zomaar 'de wereld' zoals ontwikkelde landen als het uwe dat verstaan. De overgrote meerderheid van de mannen en vrouwen van mijn wereld zijn arme en onderdrukte mensen. En dié wereld, zeggen wij, geeft ons de sleutel om te begrijpen wat het christelijk geloof en het optreden van de kerk moet zijn, en om er de politieke dimensie van te ontdekken. De armen zeggen ons wat de wereld is en wat de dienst van de kerk aan de wereld is. Zij zeggen ons wat de "polis" is, en wat het voor de kerk betekent daarin, in de wereld, te leven. Staat me daarom toe vanuit de armoede van mijn volk dat ik hier vertegenwoordig, eerst kort uit te leggen hoe de kerk bij ons in de wereld optreedt, en daarna gaan we vanuit de theologie nadenken over het belang van die zeer reële, culturele en sociaal-politieke wereld voor het geloof van de kerk.

I. HET OPTREDEN VAN DE KERK IN HET AARTSBISDOM SAN SALVADOR

De laatste jaren heeft het aartsbisdom in zijn pastorale activiteit een lijn gevolgd die alleen maar uitgelegd en verstaan kan worden als een zich toekeren naar de wereld van de armen in hun concrete bestaan.

a) Binnentreden in de wereld van de armen

Zoals elders in Latijns-Amerika zijn na jaren, eigenlijk eeuwen, de volgende woorden van Exodus tot ons doorgedrongen:

"Het gewee klaag van mijn volk is tot Mij doorgedrongen, en de verdrukking waaronder het lijdt heb Ik gezien" [Ex. 3,9].

Deze bijbelwoorden hebben ons nu doen inzien wat altijd al bij ons geweest is, maar verborgen bleef, zelfs voor de blik van de kerk. We hebben geleerd wat het grote feit is van onze tijd, en in Medellín en Puebla hebben we daar een oordeel over uitgesproken: "Deze ellende, die algemeen is, is een onrechtvaardigheid die ten hemel schreit" [Medellín, Gerechtigheid 1].

In Puebla hebben we verklaard: "de meest vernietigende en vernederende gesel is, de situatie van onmenselijke armoede waarin miljoenen Latijnsamerikanen leven en die haar uitdrukking vindt bijvoorbeeld in de kindersterfte, het gebrek aan adequate behuizing, problemen met de gezondheid, hongerlonen, werkloosheid en gebrek aan werkgelegenheid, ondervoeding" [Puebla, 29].

Die werkelijkheid zien, en erdoor geschokt worden, dat heeft ons niet van ons geloof afgebracht, maar heeft ons naar de wereld van de armen toegekeerd. Daar was onze plaats. Het was de eerste echte stap om helemaal in de wereld van de armen binnen te treden. In die wereld hebben we de gezichten gezien van de arme mensen, zoals Puebla het zegt [Puebla, 31-39]. We hebben gezien dat de landelijke bevolking geen land heeft en geen vast werk, dat er in hun hutten geen water is en geen licht, dat moeders er bevallen zonder hulp, en dat er voor de opgroeiende kinderen geen scholen zijn. We hebben de werklieden gezien zonder arbeidsrecht, die ontslagen worden als ze aandacht vragen, en die de slachtoffers zijn van koude, economische planning. We hebben de moeders en de echtgenoten leren kennen van mensen die 'verdwijnen' en van politieke gevangenen. We hebben de krotbewoners ontmoet die leven in een ellende die alle verbeelding overtreft, in de onmiddellijke en vernederende nabijheid van luxewoningen. In die wereld zonder menselijk gezicht, welke vandaag het teken is van de lijdende dienaar van Jahwe, is de kerk van mijn aartsbisdom binnentreden. Het moge niet triomfalistisch klinken, want er ontbreekt ons nog veel. Toch zeg ik het met vreugde, want we hebben ons ingespannen om daar niet aan voorbij te gaan, we zijn niet om de gekwetste heengegaan, maar zoals de barmhartige Samaritaan bekommeren wij ons om hem.

De wereld van de armen binnengaan, dat betekent voor ons én incarnatie, én bekering. We kwamen er niet toe de nodige veranderingen in de kerk en in de pastoraal, in de opvoeding, in het religieus en priesterlijk leven en in de lekenorganisaties door te voeren toen we ons binnen de kerk bewogen. Nu we in de wereld van de armen zijn binnengetreten slagen we daarin.

b) Aan de armen de blijde boodschap brengen

Die ontmoeting met de armen heeft ons opnieuw de hoofdwaarheid van het evangelie leren ontdekken dat Gods woord ons oproept tot bekering. De kerk heeft een blijde boodschap voor de armen. Ze hebben altijd slecht nieuws gehoord en ze hebben altijd het ergste beleefd, maar nu horen ze door de kerk deze woorden van Jezus: “Het Rijk van God is nabij”, “Zalig de armen want aan hen behoort het Rijk Gods”. En zo hebben zij een blijde boodschap voor de rijken: dat ze zich moeten bekeren tot de armen om met hen het Rijk Gods te delen. Wie Latijns Amerika kent, ziet duidelijk dat er niets naïefs is in deze woorden, en dat ze nog veel minder verdovende opium bevatten. Wat er wel in die woorden te vinden is, is het samenvallen van het grote verlangen naar bevrijding op ons continent met de aanbieder van Gods liefde voor de armen. De kerk roept verwachtingen op en die gaan samen met de verwachtingen van de armen van ons werelddeel, verwachtingen die soms weggestorven waren, soms gemanipuleerd werden, en waarin ze bedrogen uitkwamen.

Iets nieuws bij ons volk is nu dat de armen in de kerk een bron van hoop zien en er steun aan hebben voor hun verheven bevrijdingsstrijd. De hoop die de kerk betekent is niet argeloos en ook niet passief. Die hoop is immers een oproep, vanuit het woord Gods, tot de grote arme meerderheid om haar verantwoordelijkheid op te nemen, om haar eigen situatie te leren kennen en om zich te organiseren, en dat in een land waar het wettelijk of feitelijk verboden is. Het betekent ook een, soms kritische, steun voor zijn rechtvaardige zaak en zijn rechtvaardige eisen. Wij preken de hoop om hen hun waardigheid terug te geven en om hen aan te sporen zelf de uitvoerders te worden van hun eigen toekomst. Kortom de kerk keert zich niet alleen tot de armen, maar maakt hen tot de bevoorrechte subjecten van haar zending, zoals ook Puebla het zegt: “God is hun verdediger en bemint ze” [Puebla, 1142].

c) Zich verplichten tot het verdedigen van de armen

De kerk is niet zomaar binnengetreten in de wereld van de armen om ze hoop te geven, maar ze heeft zich er duidelijk toe verplicht hen te verdedigen. De economische en politieke structuren van ons land beheersen en verdrukken dagelijks de arme meerderheid. Bij ons zijn de harde woorden van de profeten van Israël actueel. Er zijn inderdaad in ons land mensen die de rechtvaardige voor geld verkopen, en de arme voor een paar sandalen; mensen die met geweld een buit ophopen in hun paleisachtige huizen; mensen die de armen verpletteren, die een rijk van geweld oproepen en toch in bedden van ivoor slapen; ze hopen huizen en meer huizen en gronden en meer gronden tot ze alles hebben en er eenzaam bij blijven.

Wat ik hier vrij citeer uit Amos en Jesaja is niet zomaar het verre verleden, en het zijn ook geen teksten die we zomaar eerbiedig lezen in de liturgische diensten. Dat is dagdagelijkse werkelijkheid en de intense wreedheid ervan maken we dagelijks mee. We beleven ze als de moeders en echtgenoten van gevangenen en ‘verdwenenen’ ons opzoeken, als verminkte lijken worden gevonden op geheime kerkhoven, als mensen die voor rechtvaardigheid en vrede opkomen, vermoord worden. Wat Puebla krachtig aanklaagt beleven we dagelijks in ons aartsbisdom: “Zorgen om de systematische of selectieve repressie, die samen gaat met aanbrennen, schending van het privéleven, dwang die alle proporties te buiten gaat, martelingen en verbanningen. Het leed van zovele gezinnen om het verdwijnen van hun geliefden waarover ze geen enkel bericht krijgen.

Absolute onveiligheid door gevangennemingen zonder rechterlijk bevel. Zorgen ten overstaan van een uitoefening van het recht die onderworpen is of gebonden” [Puebla, 42].

In deze conflictsituatie van tegenstellingen, waarbij enkelen de economische en politieke macht in handen hebben, is de kerk aan de kant van de armen gaan staan en heeft ze hun verdediging op zich genomen. Dat kan niet anders, want ze kent Jezus die medelijden had met de massa. Omdat de kerk de armen verdedigt, is ze in ernstig conflict gekomen met de groten van de economische oligarchie en de politieke macht van de staat.

d) Vervolgd worden omwille van de armen

Dit alles heeft iets nieuws gebracht in de meer recente geschiedenis van de kerk: de vervolging. De belangrijkste gegevens zult u wel kennen. In minder dan drie jaar zijn meer dan 50 priesters aangevallen, bedreigd en belasterd. Zes ervan zijn martelaars, ze werden vermoord. Anderen werden gefolterd, nog anderen werden uit het land gezet. Ook kloosterzusters lijdten vervolging. De katholieke radiozender, katholieke of andere christelijke onderwijsinstellingen worden bedreigd, aangevallen of er ontploffen bommen. Pastorieën werden doorzocht.

Als dit gebeurt met de meest opvallende vertegenwoordigers van de kerk, zult u al vermoeden wat met het gewone christenvolk gebeurt, met zijn catechisten, liturgische leiders, en met de kerkelijke basisgemeenschappen.

Bedreigden, gevangen, gefolterden en vermoorden zijn er met honderden en duizenden. Zoals altijd zijn de arme mensen de grootste slachtoffers.

Het is duidelijk dat de kerk bij ons de laatste drie jaar vervolgd werd. Maar het is belangrijk te weten waarom. Niet om het even welke priesters, niet om het even welk instituut werd vervolgd, maar wie zich opstelde aan de kant van het volk en zijn verdediging opnam. Opnieuw vinden we de sleutel om de kerkvervolging te begrijpen: de armen. De armen doen ons opnieuw begrijpen wat er gebeurt. De kerk verstaat die vervolging vanuit de armen. De verdediging van de armen is de oorzaak geweest van de vervolging, en vervolgd worden is niets anders dan het lot van de armen delen. De echte vervolging treft het arme volk, dat het lichaam is van Christus in de huidige geschiedenis. De armen zijn het gekruisigde volk, zoals Jezus; ze zijn het vervolgte volk zoals de dienaar van Jahwe. Zij vullen in hun lichaam aan wat aan het lijden van de Heer ontbreekt. En daarom, als de kerk zich georganiseerd en verenigd heeft om de verwachtingen en de angsten van het volk op te vangen, heeft ze het lot ondergaan van Jezus en de armen: de vervolging.

4

e) Dit alles is de politieke dimensie van het geloof

Zo is, in korte trekken, de toestand en het optreden van de kerk in El Salvador. De politieke dimensie van het geloof is niets anders dan het antwoord van de kerk op de eisen van een reële sociaal-politieke wereld waarin ze leeft. Wij hebben opnieuw ontdekt dat die eis voor het geloof op de eerste plaats komt, en dat de kerk zich daaraan niet mag onttrekken. Het gaat er niet om dat de kerk zichzelf zou beschouwen als een politiek instituut dat met andere politieke instanties kan concurreren, of dat zijn eigen politieke mechanismen zou bezitten; en nog minder gaat het erom dat onze kerk politiek leiderschap zou verlangen. Het gaat om iets dat dieper ligt en dat evangelisch is; het gaat om de waarlijke keuze voor de armen, om het binnentreden in hun wereld, om het verkondigen van goed nieuws, om het verschaffen van hoop, om hen op te wekken tot een bevrijdend handelen, om hun zaak te verdedigen en om hun lot te delen.

Deze keuze van de kerk voor de armen legt de politieke dimensie van haar geloof bloot tot in zijn wortels en zijn meest fundamentele kenmerken. En omdat de kerk koos voor de echte en niet schijnbare armen, omdat ze voor de echte verdrukten en onderdrukten koos, daarom leeft ze in

de wereld van het politieke, en daarom bouwt ze zichzelf op als kerk in het politieke leven. Het kan niet anders als ze, zoals Jezus, zich tot de armen wil richten.

II. HET GELOOF WORDT GESCHIEDENIS VANUIT DE WERELD VAN DE ARMEN

Het hier beschreven optreden van het aartsbisdom vertrekt duidelijk vanuit een geloofsovertuiging. De transcendentie van het evangelie heeft ons geleid in ons oordeel en in ons handelen. Vanuit het geloof hebben wij oordelen gevormd over de sociale en politieke situaties. Maar van de andere kant is het ook waar dat juist in dat proces, waarbij we een houding bepalen tegenover een bestaande sociaal-politieke realiteit, het geloof zich gaat verdiepen, en dat het evangelie zelf zijn rijkdom gaat bloot geven.

Nu zou ik alleen nog enkele korte opmerkingen willen maken voer een aantal fundamentele elementen van het geloof die rijker zijn geworden door dat realistische binnentreden in de sociaal-politieke wereld.

a) Een klaarder bewustzijn van zonde

Allereerst dit: wij weten nu beter wat de zonde is. We weten dat God beledigen de dood betekent van de mens. We weten dat de zonde waarlijk doodt; het gaat niet alleen over de innerlijke dood van wie zondigt, maar over de werkelijke en objectieve dood die door de zonde wordt veroorzaakt. Zo ontdekken we weer een belangrijk gegeven van ons christelijk geloof. De zonde is datgene wat de dood veroorzaakte van Gods Zoon, en de zonde blijft nu ook de dood veroorzaken van Gods kinderen.

Die fundamentele waarheid beleven we dagelijks in de toestanden die zich voordoen in ons land. Men kan God niet beledigen zonder zijn eigen medebroeders te beledigen. En de ergste belediging van God, de ergste secularisatie is wat een van onze theologen heeft gezegd: “Van de kinderen van God, de tempels van de Heilige Geest en het historisch lichaam van Christus, slachtoffers maken van economische hebzucht, er het vuil van maken van politieke verdrukking, dat is het ergste; de ergste secularisatie is het uitschakelen van de genade door de zonde, is de wereld maken tot een doeltreffende factor van de machten van het kwaad, als een zichtbare aanwezigheid van de ontkenning van God” [Ellacuría, in ECA, nr. 353, blz. 123].

Zonder in herhaling te willen vallen, wil ik beklemtonen dat in ons land structuren van zonde bestaan. De structuren zijn zondig omdat ze de vruchten van de zonde voortbrengen: de dood van Salvadoranen; de onmiddellijke, vlugge dood door de repressie of de trage maar even reële dood door de verdrukkende structuren. Daarom klagen wij de verafgoding aan van de rijkdom in ons land, en van de verabsolutering van het privébezit in het kapitalistisch systeem, en van de politieke macht in de systemen van ‘nationale veiligheid’ in wier naam de onzekerheid van de individuen wordt geïnstitutionaliseerd [Romero, 4de herderlijke brief, nr. 43-48].

Hoe tragisch het ook schijnt, door het binnentreden in de reële sociaal-politieke wereld heeft de kerk het wezen van de zonde leren kennen en uitdiepen. En in die wereld geeft het diepste wezen van de zonde zich bloot in de dood van vele Salvadoranen.

b) Meer duidelijkheid over de incarnatie en de verlossing

Op de tweede plaats weten wij nu beter wat de incarnatie betekent, wat het betekent dat Jezus werkelijk mens werd en solidair werd met zijn broers in het lijden, in het klagen en zuchten, in de zelfgave. Wij begrijpen nu dat het niet direct over een universele incarnatie gaat, die onmogelijk is, maar een incarnatie in de wereld van de armen. Van hen uit kan de kerk er zijn voor allen, en

kan ze ook een dienst bewijzen aan de machtsdragers door een pastoraal die uitnodigt tot bekering; andersom, zoals dat zoveel is gebeurd, gaat dat niet.

De wereld van de armen, met zijn zeer concrete sociale en politieke karakteristieken, leert ons waar juist de kerk moet binnentreden om een valse veralgemening te vermijden die altijd eindigt in een verstandhouding met de machthebbers. De wereld van de armen leert ons hoe de christelijke liefde moet zijn die zekerlijk de vrede wil, maar die het valse pacifisme, de berusting en de werkeloosheid ontmaskert. Die liefde moet belangeloos zijn maar moet hier en nu doeltreffend willen zijn. De wereld van de armen toont ons dat de heerlijkheid van de christelijke liefde moet lopen over de dwingende noodzakelijkheid van rechtvaardigheid voor de massa's, en ook dat zij zelf de eerlijke strijd niet mogen ontlopen. De wereld van de armen leert ons dat de bevrijding er niet zomaar zal zijn als de armen voorwerp zijn van de weldaden van de regeringen of zelfs van de kerk, maar als ze zelf de bewerkers en de hoofdpersonen zijn van hun strijd en bevrijding, en daardoor de laatste wortels uittrekken van vals paternalisme, ook als het van de kerk komt.

Ook leert ons de echte wereld van de armen waar het om gaat in de christelijke hoop. De kerk preekt een nieuwe hemel en een nieuwe aarde; ze weet bovendien dat geen enkel sociaal-politieke brouwsel de uiteindelijke volheid kan vervangen, die God ons wil verlenen. Maar ze heeft ook geleerd dat de uiteindelijke, bovenzinnelijke hoop moet worden hooggehouden met tekenen van hoop hier en nu, al zijn het dan tekenen die zo eenvoudig schijnen als die Jesaja aankondigt: "Zelf wonen zij in de huizen die zij hebben gebouwd, en eten de vruchten van de wijngaard die zij zelf hebben gepland" [Jes. 65,21]. Daarin ligt een echte christelijke hoop die niet verlaagd wordt tot een tijdelijke of menselijke hoop, zoals soms misprijzend gezegd wordt. Dat leert men in het dagelijks contact met wie noch huis noch wijngaard heeft, en huizen moet bouwen die anderen zullen bewonen, en grond moet bewerken waarvan anderen de winsten zullen opstrijken.

c) Dieper geloof in God en in zijn Christus

Op de derde plaats moet worden gezegd dat de incarnatie in de sociaal-politieke wereld het element is om het geloof in God en zijn Christus te verdiepen. Wij geloven in Jezus die het leven in al zijn volheid kwam brengen, en we geloven in een levende God die de mensen het leven gaf en ook wil dat ze echt kunnen leven. Deze grondwaarheden van het geloof worden verwezenlijkt als de kerk zich inschakelt in het leven en de dood van haar volk. Hier staat de kerk, zoals elke mens, voor de meest fundamentele keuze van haar geloof: ze kiest voor het leven of ze kiest voor de dood. Wij zien duidelijk dat hier geen onpartijdigheid mogelijk. Wij staan in dienst van het leven van de Salvadoranen of wij zijn schuldig aan hun dood. En hier komt de historische bemiddeling van het diepste van ons geloof: ofwel geloven wij in een God van het leven, ofwel dienen wij de afgoden van de dood. In de naam van Jezus verlangen wij en werken wij natuurlijk voor een leven dat niet voldaan is met de bevrediging van de primaire materiële noden en dat niet beperkt is tot het sociaal-politieke domein. We weten heel goed dat de volheid van het leven alleen bereikt wordt in het uiteindelijke rijk van de Vader, en dat die volheid in de geschiedenis moet worden gerealiseerd in eerlijke dienstbaarheid en in totale gave aan de Vader. Maar even goed zien we, omwille van Jezus, dat het een illusie zou zijn, een ironie, en in de grond ook de ergste godslastering, als we de primaire noden van het leven zouden vergeten, het leven dat begint met brood, en een huis, en werk.

Met de apostel Johannes geloven we dat Jezus het "Woord des levens is" [1 Joh. 1,1], en dat waar er leven is, God zich openbaart. Waar een arme begint te leven, waar een arme zijn vrijheidstrijd begint, waar mensen bekwaam zijn samen aan tafel te gaan zitten om te delen, daar is de God van het leven aanwezig. Wanneer de kerk daarom in de sociaal-politieke wereld binnentreedt om te verkrijgen dat er in die wereld leven mogelijk zou zijn voor de armen, dan verraadt zij haar zending niet en vervult zij ook geen aanvullende rol. Integendeel, dan getuigt zij van haar geloof in God en is zij een werktuig van de Heilige Geest die de Heer en Gever van leven is.

Dit geloof in de God van het leven legt het diepste van het christelijk mysterie bloot. Om aan de armen leven te geven moet men van zijn eigen leven iets geven, of het zelfs helemaal geven. Het grootste bewijs van geloof in een God van het leven is het getuigenis van iemand die bereid is zijn leven te geven. "Geen groter liefde kan iemand hebben dan deze, dat hij zijn leven geeft" [Joh. 15,13]. Dat zien we in ons land dagelijks. Veel Salvadoranen en veel christenen zijn bereid hun leven te geven om te bewerken dat er leven is voor de armen. Aldus zijn ze volgelingen van Jezus en tonen ze hun geloof in Hem. Geënt zoals Jezus op de reële wereld, bedreigd en beschuldigd en stervend zoals Hij, getuigen ze van het Woord des levens. Onze huidige geschiedenis is dus oud. Het is de geschiedenis van Jezus die wij eenvoudig voortzetten. Als kerk zijn we geen specialisten in de politiek en we willen ook niet met politieke middelen optreden. Maar het is nodig en dringend in de sociaal-politieke wereld ingeschakeld te zijn, in de wereld waar het spel van leven en dood van de grote massa's wordt gespeeld, om echt en niet alleen met woorden het geloof in stand te houden in een God van leven en om Jezus te volgen.

BESLUIT: DE KEUZE VOOR DE ARMEN LEIDT ONS GELOOF TEMIDDEN VAN DE POLITIEK

Om te eindigen wil ik het belangrijkste van de uiteenzetting samenvatten. In het kerkleven van ons aartsbisdom heeft men de politieke dimensie van het geloof, of de relatie geloof en politiek, niet ontdekt vanuit zuiver theoretische overwegingen die aan het kerkelijk leven voorafgaan. Dergelijke overwegingen zijn natuurlijk wel belangrijk, maar niet beslissend. Ze worden het wel als ze waarlijk het reële leven van de kerk opvangen. Vandaag heeft de eer mijn pastorale ervaringen tot uitdrukking te mogen brengen in dit academisch milieu me verplicht tot een theologische bezinning. Maar de politieke dimensie van het geloof wordt eerder gevonden en getoetst in een concrete praktijk in dienst van de armen. In die praktijk worden de onderlinge verhoudingen en verschillen ontdekt. Het geloof drijft er in een eerste moment toe binnen te treden in de sociaal-politieke wereld van de armen en de bevrijdende processen die ook van sociaal-politieke aard zijn, te stimuleren. Dat binnentreden en die praktijk maken de grondelementen van het geloof tastbaar.

Dit zijn maar de grote lijnen van die dubbele beweging. Er zijn natuurlijk nog veel aspecten te behandelen. Er zou nog gesproken kunnen worden over de verhouding van het geloof en de politieke ideologieën, meer bepaald het marxisme. Het bij ons brandende thema van het geweld en zijn wettigheid zou kunnen worden vernoemd. Die thema's zijn bij ons het blijvend voorwerp van bezinning en we behandelen ze zonder vooringenomenheid en zonder vrees. Maar we doen dat in de mate dat ze werkelijk problemen worden, en we hebben geleerd er een oplossing voor te vinden binnen het lopende proces. In de drie jaar dat ik het aartsbisdom leid, zijn er al vier verschillende regeringen geweest met elk een verschillend politiek project. En terzelfdertijd zijn de andere politieke machten, revolutionaire en democratische, gegroeid en geëvolueerd. De kerk heeft dus over politiek moeten oordelen in een verloop vol veranderingen. Op dit ogenblik is het panorama onduidelijk, want alle projecten van de regeringen mislukken en van de andere kant groeit de mogelijkheid van een bevrijding door het volk.

Maar in plaats van in te gaan op het dagelijks verloop van de politiek in mijn land heb ik verkozen uit te leggen wat de diepere gronden zijn van het optreden van de kerk in onze explosieve sociaal-politieke wereld. Ik heb gepoogd te verklaren wat het laatste criterium is, een theologisch en historisch criterium, van het optreden van de kerk in de wereld van de armen. En volgens de evolutie in de wereld van de armen zal de kerk het een of het ander politiek project steunen vanuit haar specifieke eigenheid.

Wij geloven dat dit de juiste wijze is om de identiteit en de transcendentie van de kerk staande te houden. Ons inschakelen in het sociaal-politieke proces van ons volk, er een oordeel over vormen vanuit de armen, en al de stromingen van bevrijding steunen die waarlijk leiden tot rechtvaardigheid voor de massa's en tot vrede voor de massa's. Wij geloven dat we de transcendentie en de identiteit van de kerk staande houden omdat we op die wijze het geloof in God staande houden.

De oude christenen zeiden: “Gloria Dei, vivens homo” (de glorie van God is de levende mens). Wij zouden dat nauwkeuriger kunnen bepalen: “Gloria Dei, vivens pauper” (de glorie van God is de levende arme). We denken dat we vanuit de transcendentie van het evangelie kunnen oordelen waarin werkelijk het leven van de armen bestaat; en we geloven ook dat we door ons aan de kant van de arme te stellen en door te trachten hem te doen leven, zullen weten waarin de eeuwige waarheid van het evangelie bestaat.

